

## Παράδειγμα

Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα σήμερα και στον τρόπο με τον οποίο ασκείται η δημοσιογραφία.

Θεματική  
Πρόταση

Συχνά υπάρχει μικρότερη τεκμηρίωση και μεγαλύτερη ευκολία στο να γράφονται καταγγελίες με την επικίνδυνη ελαφρότητα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ακόμα, υπάρχει μεγαλύτερος πειρασμός για «δολοφονίες χαρακτήρα». Υπάρχει ανευθυνότητα στο πώς αναπαράγονται φήμες, θεωρίες που δεν έχουν αποδειχτεί, διαδόσεις που δεν αναλογούν στην πραγματικότητα.

Λεπτομέρειες  
ή Σχόλια

Τα προβλήματα αυτά λύνονται με μια μεγάλη κουβέντα που πρέπει να γίνει εντός των ιδίων των δημοσιογράφων και όσων διαμορφώνουν την κατεύθυνση των μέσων ενημέρωσης.

Πρόταση-  
Κατακλείδα

(Λευτέρης Χαραλαμπίδης, εφημ. *Το Βήμα*: διασκευή)

## Θεματική Πρόταση

### Τι είναι

Θεματική είναι η πρόταση της παραγράφου στην οποία περιέχεται το θέμα της. Η Θεματική Πρόταση δεν ταυτίζεται πάντα με μία περίοδο λόγου της παραγράφου. Ενδέχεται Θεματική Πρόταση να είναι ένα τμήμα περιόδου, για παράδειγμα από την αρχή της μέχρι την άνω τελεία ή τη διπλή τελεία ή και μέχρι το κόμμα που μπορεί να υπάρχουν μέσα σε αυτή την περίοδο. Από την άποψη αυτή, πιο ορθό θα ήταν να μιλάμε για Θεματική Πρόταση της παραγράφου και όχι για Θεματική Περίοδο.

### Πού βρίσκεται

Η Θεματική Πρόταση βρίσκεται, συνήθως, στην αρχή της παραγράφου, αλλά μπορεί να βρίσκεται και σε άλλο σημείο της, στο μέσο, στο τέλος και να ταυτίζεται με την Κατακλείδα ή και να λείπει.

### Θεματική Πρόταση και θέμα της παραγράφου

Δεν πρέπει να συγχέεται η Θεματική Πρόταση με το θέμα της παραγράφου. Ασφαλώς, το θέμα της παραγράφου το παίρνουμε από τη Θεματική της Πρόταση, αν έχει. Αλλά, αν ζητηθεί να γραφεί η Θεματική Πρόταση της παραγράφου, θα γραφεί αυτούσια και μέσα σε εισαγωγικά, όπως ακριβώς είναι στο κείμενο. Αν, όμως, ζητηθεί να σημειωθεί το θέμα της με πλαγιότιτλο, ο μαθητής θα το πάρει από τη Θεματική της Πρόταση, αλλά θα το σημειώσει με δικό του, προσωπικό λόγο.

Ενδέχεται μια παράγραφος να μην έχει Θεματική Πρόταση, αλλά αυτό δε σημαίνει καθόλου ότι δεν έχει θέμα. Άλλο Θεματική Πρόταση και άλλο θέμα της παραγράφου. Στην περίπτωση αυτή συνάγεται το θέμα της από τα άλλα στοιχεία της, δηλαδή τις Λεπτομέρειες και την Κατακλείδα της, αν υπάρχει.

## Λεπτομέρειες/Σχόλια

### Τι είναι

Λεπτομέρειες/Σχόλια είναι οι περίοδοι και οι προτάσεις οι οποίες διασαφνίζουν, επεξηγούν, αναπτύσσουν, αιτιολογούν και γενικά στηρίζουν τη Θεματική Πρόταση της παραγράφου.

### Δεν έχουν όλες την ίδια σημασιολογική βαρύτητα

Όλες οι Λεπτομέρειες/Σχόλια της παραγράφου δεν έχουν την ίδια σημασιολογική βαρύτητα. Το πιο σημαντικό και ουσιώδες σε μια παράγραφο είναι το θέμα της, που βρίσκεται στη Θεματική της Πρόταση, είναι η Κύρια Ιδέα της (I). Το λιγότερο σημαντικό είναι οι Δευτερεύουσες Ιδέες της (Α, Β, Γ), το ακόμα λιγότερο σημαντικό είναι οι Διασαφήσεις τους (1, 2) και το ελάχιστο σημαντικό είναι οι Λεπτομέρειες των Διασαφήσεων (α, β).

Οι Δευτερεύουσες Ιδέες, οι Διασαφήσεις, οι Λεπτομέρειες των Διασαφήσεων και οι επεξηγήσεις τους αποτελούν τις Λεπτομέρειες/Σχόλια της παραγράφου.

### Παράδειγμα

*Το κινητό τηλέφωνο συνέβαλε καθοριστικά στην εξέλιξη του προφορικού και του γραπτού λόγου. Από τη μια, παρέχει δυνατότητες επικοινωνίας με προφορική ομιλία, με γραπτό λόγο και με εικόνα. Από την άλλη, λειτουργεί και περιοριστικά στη γλωσσική έκφραση, καθώς οι χρήστες είναι συχνά υποχρεωμένοι να εκφράζονται πολύ περιεκτικά χρησιμοποιώντας περιορισμένο αριθμό χαρακτήρων για κάθε μήνυμα. Έτσι, δημιουργήθηκαν νέες γλωσσικές συμβάσεις, όπως οι συντομογραφίες και οι νέες λέξεις και φράσεις που αποτελούνται από συνδυασμό γραμμάτων και αριθμών.*

**I. Θέμα/Κύρια Ιδέα:** η συμβολή του κινητού στην εξέλιξη του προφορικού και του γραπτού λόγου

**A. Δευτερεύουσα Ιδέα:** παροχή δυνατοτήτων επικοινωνίας

1. Διασάφηση: με προφορική ομιλία

2. Διασάφηση: με γραπτό λόγο

3. Διασάφηση: με εικόνα

**B. Δευτερεύουσα Ιδέα:** περιορισμοί της γλωσσικής έκφρασης των χρηστών

1. Διασάφηση: περιεκτική έκφραση

α. Λεπτομέρεια της Διασάφησης: χρήση περιορισμένου αριθμού χαρακτήρων

Ειδικότερη Λεπτομέρεια: δημιουργία νέων γλωσσικών συμβάσεων

Επεξήγηση της Ειδικότερης Λεπτομέρειας: i. συντομογραφίες

ii. νέες λέξεις και φράσεις

Επεξήγηση της ii Ειδικότερης Λεπτομέρειας: συνδυασμός γραμμάτων και αριθμών

## Πρόταση-Κατακλείδα

Πρόταση-Κατακλείδα είναι η περίοδος λόγου που, εφόσον δεν παραλείπεται, βρίσκεται πάντα στο τέλος της παραγράφου.

Η Πρόταση-Κατακλείδα, κλείνοντας την παράγραφο, συνοψίζει το θέμα της ή προετοιμάζει τη μετάβαση στην επόμενη παράγραφο ή λειτουργεί ως συμπέρασμα σε ένα αποδεικτικό κείμενο.

Η Πρόταση-Κατακλείδα μπορεί να θεωρηθεί μέρος του τρόπου ανάπτυξης μιας παραγράφου, επειδή, για παράδειγμα, σε μια παράγραφο που αναπτύσσεται με αίτιο-αποτέλεσμα, το αποτέλεσμα μπορεί να βρίσκεται στην Πρόταση-Κατακλείδα και να ταυτίζεται με αυτήν.

## Πλαγιότιτλος

Πλαγιότιτλος είναι ο τίτλος μιας παραγράφου που σημειώνεται συνήθως πλάι της. Ο τίτλος αυτός αποδίδει το θέμα, την κύρια ιδέα, γύρω από την οποία αναπτύσσεται το περιεχόμενό της.

Ο πλαγιότιτλος είναι λόγος προσωπικός και γι' αυτό δεν κλείνεται σε εισαγωγικά. Το ίδιο ισχύει και για τον τίτλο του κειμένου. Ο τίτλος του κειμένου κλείνεται σε εισαγωγικά μόνο αν υπάρχει κάποιος ιδιαίτερος λόγος, παραδείγματος χάριν αν είναι ρήση άλλου ή αν με τα εισαγωγικά θέλουμε να υποδηλώσουμε κάποιο σχόλιο.

## Βασικές αρχές οργάνωσης της παραγράφου

Οι βασικές αρχές οργάνωσης της παραγράφου είναι:

- Η επάρκεια
- Η ενότητα
- Η αλληλουχία
- Η συνεκτικότητα
- Η συνοχή.

### **α. Επάρκεια της παραγράφου**

Επάρκεια της παραγράφου σημαίνει να αναπτύσσεται η παράγραφος με αρκετές (ποσότητα) αλλά και ουσιώδεις (ποιότητα) λεπτομέρειες. Προτιμούμε τον όρο *επάρκεια* από τον όρο *πληρότητα*, επειδή η πλήρης ανάπτυξη μιας παραγράφου, δηλαδή με όλες τις λεπτομέρειες που μπορεί να σχετίζονται με τη θεματική της πρόταση, είναι στις περισσότερες περιπτώσεις ανέφικτη.

### **β. Ενότητα της παραγράφου**

Ενότητα της παραγράφου σημαίνει την άμεση ή έμμεση νοηματική σχέση των λεπτομερειών της ανάπτυξης με την κύρια ιδέα/θέμα της παραγράφου.

### **γ. Αλληλουχία της παραγράφου**

Αλληλουχία σημαίνει τη λογική σειρά με την οποία διατάσσονται οι ιδέες κατά την ανάπτυξη της θεματικής πρότασης της παραγράφου.

### **δ. Συνεκτικότητα της παραγράφου**

Συνεκτικότητα έχει μια παράγραφος όταν διαθέτει ενότητα και αλληλουχία, όταν δηλαδή οι λεπτομέρειές της είναι σχετικές με το θέμα της και διατάσσονται με λογική σειρά.



## ε. Συνοχή της παραγράφου

Συνοχή σημαίνει τη σύνδεση των δομικών μερών και των λεπτομερειών της παραγράφου με διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις ή με άλλους τρόπους.

Οι πιο συνηθισμένοι και οι πιο εύχρηστοι **τρόποι συνοχής** της παραγράφου είναι:

1. Με **διαρθρωτικές λέξεις** και **φράσεις**: *επίσης, ακόμα, επιπλέον, εξάλλου, άλλωστε, για παράδειγμα, δηλαδή, αντίθετα, απεναντίας κ.ά.*
2. Με **εμφατικές διαρθρωτικές φράσεις**: *Το πιο σπουδαίο ή Το πιο σημαντικό ή Ιδιαίτερα σημαντικό είναι..., Αξίζει να αναφερθεί..., Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε..., Αν σε αυτά προσθέσουμε και... κ.ά.*
3. Με **επιδοτική σύνδεση**: *Όχι ή Δεν... μόνο... αλλά και...* (κατάλληλη για κλιμάκωση).
4. Με **επανάληψη λέξης**, συνήθως μιας λέξης ή και φράσης που βρίσκεται στο τέλος της προηγούμενης περιόδου.
5. Με τη **χρήση αντωνυμιών**, ειδικότερα της αντωνυμίας *αυτός, -ή, -ό*.
6. Με **συνώνυμα**, π.χ. *μέσα ενημέρωσης – πηγές πληροφόρησης*.
7. Με τη **χρήση του όλου** και **των μερών**, π.χ. *μέσα ενημέρωσης – η τηλεόραση, ο Τύπος, το ραδιόφωνο και το Διαδίκτυο*.
8. Με τη **διατύπωση ερωτήματος** και την **απάντησή του**.

### Διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις

Διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις μπορεί να είναι:

- **Σύνδεσμοι**, π.χ. *διότι, ενώ, λοιπόν κ.ά.*
- **Κειμενικά επιρρήματα**, π.χ. *αρχικά, ακόμη, επιπλέον, επίσης, όμως, εξάλλου, τέλος κ.ά.*
- **Ορισμένα προθετικά σύνολα**, π.χ. *γι' αυτό, κατά συνέπεια, από την άλλη πλευρά κ.ά.*
- **Αριθμητικά τακτικά**, π.χ. *πρώτο, δεύτερο κ.λπ.*
- **Φράσεις επεξηγηματικές**, π.χ. *με άλλα λόγια, για παράδειγμα κ.ά.*

Οι διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις σε μια παράγραφο μπορεί να συνδέουν τη θεματική της Πρότασης με τις Λεπτομέρειες/Σχόλια, Λεπτομέρειες/Σχόλια μεταξύ τους και τις Λεπτομέρειες/Σχόλια με την Πρόταση-Κατακλείδα. Τίποτα άλλο.

Σε εκτενέστερο κείμενο οι διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις μπορεί να συνδέουν τις νοηματικές ενότητες του κειμένου –αν, βέβαια, υπάρχουν– και τις παραγράφους του κειμένου.

Με τις διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις δηλώνεται και η λογική σχέση ανάμεσα σε αυτά που συνδέονται. Είναι κειμενικοί δείκτες.

### ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ: ΤΙ ΔΗΛΩΝΟΥΝ

|       |                                                                                                                                                                                         |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Αιτία | επειδή, γιατί, διότι, καθώς, αφού, εφόσον, που, μιας και, γι' αυτό, γι' αυτόν τον λόγο, γι' αυτό, η αιτία, ο λόγος, η εξήγηση είναι, αυτό οφείλεται, εξηγείται, ερμηνεύεται, αποδίδεται |
| Σκοπό | για να, προκειμένου να, με σκοπό να, με στόχο να                                                                                                                                        |

|                               |                                                                                                                                                                                                                                                                |
|-------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Συμπέρασμα/αποτέλεσμα</b>  | ώστε, ώστε να, άρα, λοιπόν, επομένως, έτσι, οπότε, συμπερασματικά, συνεπώς, κατά συνέπεια, αποτέλεσμα, επακόλουθο, απόρροια, απότοκος είναι, συνάγεται το συμπέρασμα, προκύπτει, απορρέει λογικά, κατ' αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τα παραπάνω                 |
| <b>Ανακεφαλαίωση</b>          | επιλογικά, τελικά, σε τελική ανάλυση, γενικά, συμπερασματικά, συνοψίζοντας, ανακεφαλαιώνοντας, καταλήγοντας, εν κατακλείδι, στο κάτω κάτω της γραφής                                                                                                           |
| <b>Προϋπόθεση/όρο</b>         | εάν, αν, εκτός αν, άμα, εφόσον, με δεδομένο ότι, με την προϋπόθεση, υπό τον όρο                                                                                                                                                                                |
| <b>Χρονική σχέση</b>          | πρώτα, αρχικά, καταρχάς, προηγουμένως, εντωμεταξύ, μετά, έπειτα, ύστερα, στη συνέχεια, ακολούθως, κατόπιν, αργότερα, μόλις, παράλληλα, ταυτόχρονα, συγχρόνως, τέλος, πριν από, όταν, όποτε, αφού, αφότου, ενώ, καθώς, από τότε που, από τη στιγμή που          |
| <b>Αντίθεση</b>               | παρόλο που, αν και, ενώ, μολονότι, και που, και ας, και αν, και να, αντίθετα, σε αντίθεση, απεναντίας, εντούτοις, μολαταύτα, αλλά, μα, ωστόσο, όμως, εξάλλου, αλλιώς, ειδικά, ειδικά, από την άλλη πλευρά, στον αντίποδα, παρ' όλα αυτά, όχι μόνο ... αλλά και |
| <b>Διάζευξη</b>               | ή, είτε ... είτε, είτε ... ή                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Συμπλοκή</b>               | ούτε, ούτε ... ούτε, μήτε ... μήτε                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>Προσθήκη</b>               | και, επίσης, ακόμη, επιπλέον, άλλωστε, εξάλλου, επιπρόσθετα, συμπληρωματικά, εκτός ή πέρα από αυτό, αν σ' αυτά προσθέσουμε και                                                                                                                                 |
| <b>Απαρίθμηση/σειρά</b>       | πρώτο, δεύτερο, το τρίτο κατά σειρά, το επόμενο, ακολούθως, τέλος                                                                                                                                                                                              |
| <b>Διάρθρωση του κειμένου</b> | εδώ, στο σημείο αυτό                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Βεβαίωση</b>               | βέβαια, σίγουρα, φυσικά, ασφαλώς, πραγματικά, πράγματι, όντως, μάλιστα, οπωσδήποτε, αναμφίβολα, αναμφισβήτητα, αναντίρρητα                                                                                                                                     |
| <b>Παράδειγμα</b>             | για παράδειγμα, παραδείγματος χάρη, λόγου χάρη, ας πούμε, όπως                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Επεξήγηση</b>              | δηλαδή, ειδικά, συγκεκριμένα, αναλυτικότερα, με την έννοια                                                                                                                                                                                                     |

|               |                                                                                                                                                                                                                                                         |
|---------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|               | ότι, αυτό σημαίνει, που πάει να πει, με άλλα λόγια, για την ακρίβεια, για να γίνει πιο σαφές                                                                                                                                                            |
| <b>Έμφαση</b> | ιδιαίτερα, προπάντων, προπαντός, πρωτίστως, κυρίως, το κυριότερο, και μάλιστα, το σημαντικότερο είναι, αξίζει να σημειωθεί, αξιοσημείωτο είναι, αξιοπρόσεκτο είναι, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί, θα ήθελα να τονίσω, να επιστήσω την προσοχή σας |

### Απλά παραδείγματα ενότητας, αλληλουχίας, συνεκτικότητας και συνοχής

- α.**
- Προετοιμάστηκα καλά.
  - Πέτυχα στις εξετάσεις.
- Υπάρχει ενότητα στις δύο παραπάνω περιόδους;
  - Ναι, γιατί και οι δύο αναφέρονται στο ίδιο θέμα, στις «εξετάσεις».
  - Υπάρχει αλληλουχία;
  - Ναι, γιατί η δεύτερη είναι λογικό αποτέλεσμα της πρώτης.
  - Άρα, αφού υπάρχει ενότητα και αλληλουχία, υπάρχει και συνεκτικότητα.
  - Υπάρχει συνοχή στις δύο παραπάνω περιόδους;
  - Όχι.
  - Πώς θα είχαν συνοχή;
  - Αν συνδέονταν μεταξύ τους με διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις: **Επειδή προετοιμάστηκα καλά, γι' αυτό πέτυχα στις εξετάσεις.**
- Οι διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις φανερώνουν και τη νοηματική/λογική σχέση αυτών που συνδέουν. Στο παράδειγμα αυτό οι δύο περίοδοι έχουν σχέση αιτίου (επειδή)-αποτελέσματος (γι' αυτό).
- β.**
- Οι γονείς μου είναι θαυμάσιοι άνθρωποι.
  - Τους αγαπώ και τους εκτιμώ.
- Υπάρχει ενότητα στις δύο παραπάνω περιόδους;
  - Ναι, γιατί και οι δύο αναφέρονται στο ίδιο θέμα, στους «γονείς μου».
  - Υπάρχει αλληλουχία;
  - Ναι, γιατί η δεύτερη είναι λογικό αποτέλεσμα της πρώτης.
  - Άρα, αφού υπάρχει ενότητα και αλληλουχία, υπάρχει και συνεκτικότητα.
  - Υπάρχει συνοχή στις δύο παραπάνω περιόδους;
  - Ναι, επειδή στη δεύτερη περίοδο υπάρχει ο αδύνατος τύπος «τους» (αντί για τους γονείς) της αντωνυμίας *αυτός*, με τον οποίο επιτυγχάνεται συνοχή των δύο περιόδων. Η συνοχή δεν επιτυγχάνεται μόνο με διαρθρωτικές λέξεις.

## Τρόποι ανάπτυξης μιας παραγράφου

Μια παράγραφος μπορεί να αναπτύσσεται με:

- Αιτιολόγηση
- Αίτιο-αποτέλεσμα
- Αναλογία
- Παραδείγματα
- Σύγκριση και αντίθεση
- Ορισμό
- Διαίρεση
- Συνδυασμό μεθόδων.

### Παραδείγματα

#### α. Με αιτιολόγηση

*Είναι, άλλωστε, γεγονός πως πολλοί πιστεύουν σήμερα ότι τα μέσα επικοινωνίας γενικώς, και η τηλεόραση ιδιαίτερα, ευθύνονται για όλα τα δεινά της εποχής μας, είτε επειδή διαπλέκονται με τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα είτε επειδή υποβαθμίζουν την κουλτούρα είτε επειδή στις ενημερωτικές εκπομπές τους δεν σέβονται τους κανόνες της αμεροληψίας και της προστασίας της προσωπικότητας.*

(Δημήτρης Ψυχogiός, εφημ. *Το Βήμα*)

#### Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με αιτιολόγηση

Είναι οι λέξεις και οι φράσεις που δηλώνουν αιτία: *επειδή, διότι, γιατί, αφού, καθώς, που, εφόσον, η αιτία, ο λόγος, η εξήγηση είναι, γι' αυτόν τον λόγο, κατ' αυτόν τον τρόπο, έτσι, αυτό οφείλεται, εξηγείται, αιτιολογείται, αποδεικνύεται, οι αιτιολογικές μετοχές, οι εμπρόθετοι και πτωτικοί προσδιορισμοί της αιτίας.*

#### Η λειτουργία της αιτιολόγησης

Ισοδυναμεί με επιχείρημα και χρησιμοποιείται ως μέσο τεκμηρίωσης και πειθούς για την άποψη/θέση που υποστηρίζει ο συγγραφέας της παραγράφου.

#### β. Με αίτιο-αποτέλεσμα

*Ο ρατσισμός, με οποιανδήποτε μορφή, όταν εκδηλώνεται, πλήττει όλους, θύτες, θύματα και κοινωνικό σύνολο. Δημιουργεί αίσθημα κατωτερότητας, κυρίως, στα θύματα. Γι' αυτό και επιβάλλεται αναζήτηση και ανεύρεση λύσεων για την αντιμετώπιση του σοβαρού αυτού προβλήματος.*

(Πασχάλης Πούλος, *zwanatolika.gr*, 28.9.2017)

#### Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με αίτιο-αποτέλεσμα

Είναι οι λέξεις και οι φράσεις με αιτιολογική σημασία –που επισημάναμε ως αναγνωριστικά



σημάδια της παραγράφου με αιτιολόγηση— και οι λέξεις και οι φράσεις που δηλώνουν αποτέλεσμα: *ώστε (να), για να, να, (με) αποτέλεσμα, λοιπόν, άρα, έτσι, επομένως, συνεπώς, κατά συνέπεια, κατ' αυτόν τον τρόπο, γι' αυτό.*

## Η λειτουργία του αιτίου-αποτελέσματος

Λειτουργεί ως συλλογισμός/επιχείρημα και χρησιμοποιείται ως μέσο τεκμηρίωσης και πειθούς από τον συγγραφέα της παραγράφου για την άποψη/θέση που διατυπώνει.

## γ. Με αναλογία

Πρώτα απ' όλα ας προσπαθήσουμε να περιγράψουμε συνοπτικά το Internet και ειδικότερα τον παγκόσμιο ιστό (Web) με μια αναλογία. Ας φανταστούμε τον κυβερνοχώρο σαν μια τεράστια έκθεση. Ο κάθε «εκθέτης» δημιουργεί το δικό του περίπτερο (site) που καταχωρείται σε μία διεύθυνση (www.address). Ο χρήστης του διαδικτύου, μέσα από τους τηλεπικοινωνιακούς διαδρόμους που δημιούργησε η σύζευξη τηλεφώνου-υπολογιστή, επισκέπτεται αυτήν την άυλη, διαρκή και παγκόσμια ψηφιακή έκθεση. Περνά από διάφορα sites, επικοινωνεί με τον «εκθέτη», και βεβαίως μπορεί να πάρει («κατεβάσει») πληροφοριακό υλικό. Αρκεί να έχει εξασφαλίσει την είσοδό του μέσω ενός προμηθευτή (provider) σύνδεσης στο Internet.

(Le Monde diplomatique)

## Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με αναλογία

Είναι οι λέξεις και οι φράσεις: *όπως ... έτσι, τόσο ... όσο, ανάλογος, -η, -ο, αναλογία, αναλογικά, κατ' αναλογία, όμοια ή παρόμοια, σαν, μοιάζω, παρομοιάζω, παραλληλίζω, παραβάλλω, παραβολή.*

## Η λειτουργία της αναλογίας

Με την αναλογία ο συγγραφέας παρομοιάζει κάτι άγνωστο και δυσνόητο με κάτι που γνωρίζει ο αναγνώστης από την εμπειρία του. Ο λόγος αποκτά παραστατικότητα, γίνεται πιο άμεσος και κατανοητός. Έτσι, διευκολύνει τον αναγνώστη να κατανοήσει τις σκέψεις και τις απόψεις που διατυπώνει. Επίσης, με την αναλογία ο λόγος αποκτά πολυσημία και ποιητικότητα (συγκινησιακή/ποιητική χρήση της γλώσσας), καθώς η σκέψη και η φαντασία κινητοποιούνται για να βρεθούν οι συνειρμικές σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε αυτά που παρομοιάζονται. Από αυτή την άποψη, το ύφος γίνεται λογοτεχνικό και στοχαστικό. Επιπλέον, διεγείρονται συναισθήματα και προκαλείται συγκίνηση στον αναγνώστη. Τέλος, η κυριολεκτική (όχι η μεταφορική), δηλαδή η αναλογία στην οποία υπάρχουν πραγματικές ομοιότητες ανάμεσα σε αυτά που παρομοιάζονται, έχει ως αναλογικός συλλογισμός λογική αποδεικτική αξία και ισχύ.

## δ. Με παραδείγματα

Η αναπαραγωγή στερεοτυπικών αντιλήψεων, οι οποίες σχετίζονται με το ρόλο των γυναικών, συντελείται συνειδητά ή πολλές φορές ασυνειδήτητα στο οικογενειακό περιβάλλον σε ιδιαίτερα μικρή ηλικία. Ο διαχωρισμός των χρωματικών επιλογών στην ενδυμασία ή στη διακόσμηση του δωματίου, οι οικιακές εργασίες και οι επιλογές των εξωσχολικών δραστηριοτήτων υποβάλλουν



προκαθορισμένες επιλογές φύλου, όπως και η επιλογή παιχνιδιών που σχετίζονται κυρίως με τη μητρότητα, τις οικιακές εργασίες και την ανατροφή παιδιών, μεταδίδοντας την αντίληψη ότι οι γυναίκες είναι γεννημένες για επαναλαμβανόμενες ήπιας δραστηριότητας εργασίες οικιακού και ενδοοικογενειακού χαρακτήρα.

(Σοφία Μαργαρίτη, εφημ. Το Βήμα, 8.3.2021)

## Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με παραδείγματα

Είναι οι λέξεις και οι φράσεις: *παράδειγμα, για παράδειγμα, παραδείγματος χάρη, λόγου χάρη, ας πούμε.*

## Η λειτουργία των παραδειγμάτων

Με τα παραδείγματα επεξηγείται με συγκεκριμένο και σαφή τρόπο η άποψη που διατυπώνει ο συγγραφέας. Μερικά, μάλιστα, παραδείγματα δίνουν παραστατικότητα στον λόγο, καθώς φέρνουν στη φαντασία του αναγνώστη εικόνες από την πραγματική ζωή και τις εμπειρίες του. Έτσι, ο συγγραφέας επικοινωνεί καλύτερα με τον αναγνώστη. Επίσης, τα παραδείγματα χρησιμοποιούνται για την τεκμηρίωση άποψης, αφού ως μέσα πειθούς είναι τεκμήρια.

## ε. Με σύγκριση και αντίθεση

### Α΄ τρόπος ανάπτυξης

(Όλα μαζί τα χαρακτηριστικά του α΄ μέλους της αντίθεσης και στη συνέχεια όλα μαζί τα χαρακτηριστικά του β΄ μέλους της αντίθεσης)

Αν και η πνευματική με τη χειρωνακτική εργασία αλληλοσυμπληρώνονται, έχουν ωστόσο χαρακτηριστικές διαφορές. Η πνευματική, όπως λέει και το όνομά της, στηρίζεται στις πνευματικές κυρίως δυνάμεις του ανθρώπου. Ανάλογο με τις δυνάμεις που καταβάλλονται είναι και το προϊόν που παράγεται. Προϊόντα της πνευματικής εργασίας είναι οι ιδέες, οι γνώσεις, ο σχεδιασμός ενός έργου, αφού αυτά έχουν σχέση με τη φαντασία, την αντίληψη και άλλες πνευματικές λειτουργίες του ανθρώπου. Η πνευματική εργασία απαιτεί και ειδικές συστηματικές σπουδές. Αντίθετα, η χειρωνακτική εργασία στηρίζεται στις μυϊκές δυνάμεις του ανθρώπου. Με αυτήν εφαρμόζονται οι γνώσεις, οι ιδέες και τα σχέδια, που χωρίς αυτή θα έμεναν στα χαρτιά. Επιπλέον, για τη χειρωνακτική εργασία αρκούν συνήθως η επιδεξιότητα και η πείρα που αποκτιέται με την άσκηση. Σ' αυτή δε χρειάζεται τόσο να κόβει το μυαλό κάποιου, όσο να πιάνει το χέρι του. Παρ' όλες, όμως, τις διαφορές τους, δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι ο πολιτισμός είναι δημιούργημα και της πνευματικής και της χειρωνακτικής εργασίας των ανθρώπων.

### Β΄ τρόπος ανάπτυξης

(Άμεση αντιπαραβολή ενός χαρακτηριστικού του α΄ μέλους προς το αντίστοιχο χαρακτηριστικό του β΄ μέλους της αντίθεσης)

Αν και η πνευματική με τη χειρωνακτική εργασία αλληλοσυμπληρώνονται, έχουν ωστόσο χαρακτηριστικές διαφορές. Η πνευματική, όπως λέει και το όνομά της, στηρίζεται στις πνευματικές κυρίως

δυνάμεις του ανθρώπου, ενώ η χειρωνακτική στις μυϊκές. Ανάλογο με το είδος των δυνάμεων που απαιτούνται για την εκτέλεση ενός έργου είναι και το προϊόν που παράγεται. Η ιδέα, η μελέτη και ο σχεδιασμός ενός έργου, οι γνώσεις και τα μέσα που απαιτούνται γι' αυτό έχουν σχέση με τη φαντασία, την αντίληψη, την κρίση και άλλες πνευματικές λειτουργίες του ανθρώπου, ενώ η εφαρμογή των γνώσεων και των σχεδίων συνδέεται άμεσα με τη χειρωνακτική εργασία. Μερικές φορές, όμως, τα όριά τους είναι τόσο δυσδιάκριτα, που δύσκολα μπορεί να πει κάποιος πού τελειώνει η μια και πού αρχίζει η άλλη, όπως συμβαίνει, για παράδειγμα, στη χειρουργική. Τέλος, ενώ για τη χειρωνακτική εργασία αρκούν συνήθως η επιδεξιότητα και η πείρα, η πνευματική απαιτεί ειδικές συστηματικές σπουδές. Παρ' όλες, όμως, τις διαφορές τους, δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι η δημιουργία του πολιτισμού οφείλεται τόσο στην πνευματική όσο και στη χειρωνακτική εργασία.

### Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με σύγκριση και αντίθεση

Είναι οι λέξεις και οι φράσεις: *αντίθετα, απεναντίας, εντούτοις, αλλά, ωστόσο, όμως, παρόλο που, διαφέρω, διαφορά, αντιθέτω, αντίθεση, συγκρίνω, σύγκριση, από την άλλη πλευρά, οι αντιθετικοί και παραχωρητικοί σύνδεσμοι: αν και, ενώ, μολοντί, και που, και ας, και αν, και να, και οι αντώνυμες λέξεις.*

### Η λειτουργία της σύγκρισης και αντίθεσης

Με τη σύγκριση και αντίθεση φωτίζονται καλύτερα τα μέλη που συγκρίνονται αντιθετικά και γίνονται ευκολότερα κατανοητά. Επίσης, η σύγκριση και αντίθεση, όταν από αυτήν ο συγγραφέας συνάγει κάποιο συμπέρασμα, λειτουργεί στον λόγο ως συλλογισμός/επιχείρημα και άρα χρησιμοποιείται ως μέσο για την τεκμηρίωση άποψής του. Στην περίπτωση αυτή, συνήθως, συγκρίνονται αντιθετικά δύο έννοιες και προβάλλονται τα πλεονεκτήματα της μιας έναντι της άλλης.

### στ. Με ορισμό

Τα επαγγέλματα του μέλλοντος είναι εκείνα των οποίων οι προοπτικές είναι θετικές ή πολύ θετικές στην αγορά εργασίας. Τα επαγγέλματα δηλαδή για τα οποία οι κενές θέσεις εργασίας στο άμεσο μέλλον των επόμενων 5-10 ετών προβλέπεται να είναι περισσότερες από τον αριθμό των ατόμων που επιθυμούν και έχουν τα προσόντα να τις καταλάβουν (υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας). Επαγγέλματα με περιορισμένες ή αρνητικές προοπτικές (κορεσμένα επαγγέλματα) είναι εκείνα για τα οποία προβλέπεται να υπάρχουν λιγότερες κενές θέσεις εργασίας από τον αριθμό των ατόμων που επιθυμούν και έχουν τα προσόντα να τις καταλάβουν (υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας).

(Θόδωρος Κατσανέβας, Επαγγέλματα του μέλλοντος και του παρελθόντος, εκδ. Πατάκη, 2002)

### Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με ορισμό

Είναι οι λέξεις και οι φράσεις: *ορισμός* (σε όλες τις πτώσεις ενικού και πληθυντικού), το ρήμα *ορίζω* (σε όλες τις εγκλίσεις, χρόνους, πρόσωπα, αριθμούς, φωνές), το ρήμα *είναι*, μέσα σε γλωσσικό περιβάλλον που ταιριάζει σε ορισμό, τα ρήματα *εννοώ* και *σημαίνω*, κυρίως στις φράσεις *με τον όρο... εννοούμε, ο όρος (η λέξη)... σημαίνει ή θα πει*. Ο ορισμός μπορεί να δίνεται και επεξηγηματικά, π.χ. *Το επίθετο, δηλαδή η κλιτή λέξη...*



## Η λειτουργία του ορισμού

Με τον ορισμό γίνεται συγκεκριμένη και σαφής η έννοια που ορίζεται και αποφεύγονται παρερμηνείες, παρανοήσεις, ασάφειες και σύγχυση. Μερικές φορές ο ορισμός, ως αποφαντική κρίση, αποτελεί μέρος (προκειμένη) συλλογισμού/επιχειρήματος. (Παράδειγμα: Α' προκειμένη/ορισμός: Ανθρωπισμός είναι το ιδεώδες σύμφωνα με το οποίο ο άνθρωπος είναι υπέρτατη αξία στον κόσμο. Β' προκειμένη: Σήμερα ο άνθρωπος έπαψε να είναι υπέρτατη αξία στον κόσμο. Συμπέρασμα: Άρα, σήμερα δεν υπάρχει ανθρωπισμός.)

Δομικά, σε εκτενές κείμενο, ο πρωτοβάθμιος ορισμός μπορεί να δώσει τους άξονες ανάπτυξής του.

## ζ. Με διαίρεση

Ο κίνδυνος της δημιουργίας μιας κοινωνίας στην οποία θα υπάρχουν πολλές διακριτές κατηγορίες πολιτών είναι υπαρκτός. Ο νέος διαχωρισμός, εκτός των άλλων, θα γίνει με κριτήριο τη δυνατότητα πρόσβασής τους στις νέες τεχνολογικές και επικοινωνιακές εφαρμογές. Στην πρώτη ομάδα θα ενταχθούν τα άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, καθώς αυτά χαρακτηρίζονται από την εξοικείωσή τους σε μεγάλο βαθμό με τα νέα τεχνολογικά εργαλεία και τις σύγχρονες εφαρμογές που τα συνοδεύουν. Σε μια δεύτερη ομάδα θα σωρευτούν τμήματα του πληθυσμού τα οποία θα χαρακτηρίζονται από χαμηλά γνωστικά προσόντα και την αδυναμία προσαρμογής τους στις επερχόμενες αλλαγές, με πιθανό κίνδυνο να βρεθούν στο περιθώριο με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

(Παναγιώτης Αναστασιάδης, Στον αιώνα της Πληροφορίας, εκδ. Λιβάνη, 2000)

## Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με διαίρεση

Είναι οι λέξεις: διαιρούμε, χωρίζουμε, διακρίνουμε, είδη, μορφές, μέρη, κλάδοι, τομείς.

## Η λειτουργία της διαίρεσης

Με τη διαίρεση ο λόγος γίνεται πιο αναλυτικός και γι' αυτό πιο συγκεκριμένος και πιο σαφής. Επίσης, η πρωτοβάθμια διαίρεση μιας έννοιας λειτουργεί και ως τρόπος δημιουργικής σκέψης για την ανάπτυξη των μελών της ή την αξιοποίηση των μελών της για την ανάπτυξη ενός θέματος.

## η. Με συνδυασμό μεθόδων

Καθώς οι επιστήμονες κατανοούν καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο παίρνουν αποφάσεις οι άνθρωποι, ο πειρασμός να βασιζόμαστε στους αλγορίθμους μάλλον θα αυξάνεται. Η αποκωδικοποίηση του ανθρώπινου τρόπου λήψης αποφάσεων δεν θα κάνει απλώς πιο αξιόπιστους τους αλγορίθμους Μεγάλων Δεδομένων, θα κάνει συγχρόνως και τα ανθρώπινα συναισθήματα λιγότερο αξιόπιστα. Καθώς οι κυβερνήσεις και οι εταιρείες θα καταφέρνουν να χακάρουν το ανθρώπινο λειτουργικό σύστημα, θα βρεθούμε εκτεθειμένοι σε κύματα χειραγώγησης, διαφήμισης και προπαγάνδας τεράστιας ακρίβειας. Η χειραγώγηση των απόψεων και των συναισθημάτων μας μπορεί να γίνει τόσο εύκολη, που θα αναγκαστούμε να βασιζόμαστε σε αλγορίθμους με τον



ίδιο τρόπο που, όταν ένας πιλότος παθαίνει κρίση ιλίγγου, πρέπει να αγνοήσει τις αισθήσεις του και να βασιστεί απόλυτα στα μηχανικά όργανα που διαθέτει.

(Yuval Noah Harari, 21 μαθήματα για τον 21ο αιώνα, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2018)

Συνδυάζονται οι τρόποι ανάπτυξης με αίτιο-αποτέλεσμα και με αναλογία.

### Κειμενικοί δείκτες της ανάπτυξης με συνδυασμό μεθόδων

Είναι ο συνδυασμός δεικτών που αναφέρθηκαν σε όλα τα άλλα είδη παραγράφων.

### Η λειτουργία του συνδυασμού μεθόδων

Ο συνδυασμός μεθόδων χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα για να ορίσει, να επεξηγήσει, να πείσει κ.λπ., ανάλογα με τους τρόπους που συνδυάζονται στην ανάπτυξη μιας παραγράφου. Επίσης, με τον συνδυασμό μεθόδων ο συγγραφέας προσδίδει στον λόγο του εκφραστική ποιότητα. Ο λόγος του γίνεται σαφέστερος, πληρέστερος, ζωηρός και καλύτερα τεκμηριωμένος.

**ΣΗΜΕΙΩΣΗ:** Η γνώση των λέξεων και των φράσεων που προαναφέρθηκαν (κειμενικών δεικτών) δεν είναι χρήσιμη μόνο για να αναγνωρίζεται το είδος της παραγράφου, αλλά και για να χρησιμοποιούνται όταν αναπτύσσεται κάποιο από αυτά τα είδη.

### Ανάπτυξη παραγράφου με ορισμένο τρόπο

Αν μας δοθεί Θεματική Πρόταση και ζητηθεί να αναπτυχθεί με ορισμένο ή χωρίς ορισμένο τρόπο ανάπτυξης, φροντίζουμε:

- α. Να γράψουμε μια παράγραφο με όλα τα δομικά της στοιχεία, δηλαδή με Θεματική την πρόταση που μας δόθηκε, με Λεπτομέρειες/Σχόλια και με Πρόταση-Κατακλείδα.
- β. Την επαρκή ανάπτυξη, δηλαδή την ανάπτυξη της Θεματικής Πρότασης με αρκετές, αλλά και σημαντικές Λεπτομέρειες.
- γ. Την ενότητα, δηλαδή την άμεση ή έμμεση νοηματική σχέση των Λεπτομερειών της παραγράφου με τη Θεματική της Πρόταση, με το θέμα της.
- δ. Την αλληλουχία, δηλαδή τη λογική σειρά με την οποία γράφουμε τις Λεπτομέρειες/Σχόλια, η οποία ασφαλώς καθορίζεται και από τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο μας ζητείται να αναπτυχθεί η παράγραφος.
- ε. Την συνοχή των μερών της με διαρθρωτικές λέξεις και φράσεις ή με άλλους τρόπους συνοχής.
- στ. Τον ακριβή, σαφή και επιμελημένο λόγο με τον οποίο εκφράζουμε τις γνώσεις, τις ιδέες και τα επιχειρήματά μας σε όλη την ανάπτυξη της παραγράφου.

### Παράδειγμα

#### Ερώτηση

Να αναπτύξεις τη θεματική πρόταση «Ο Τύπος ενημερώνει το κοινό» σε μία παράγραφο με παραδείγματα.

## Απάντηση

Ο Τύπος ενημερώνει το κοινό. Στις σελίδες του Τύπου μπορεί ο αναγνώστης να διαβάσει ειδήσεις για θέματα που τον ενδιαφέρουν. Μπορεί, για παράδειγμα, να ενημερωθεί για την εθνική και διεθνή πολιτική κατάσταση, για τις εξελίξεις στην επιστήμη και στην τεχνολογία, για θέματα περιβάλλοντος, οικονομίας, υγείας, για καλλιτεχνικές δημιουργίες και εκδηλώσεις, για κοινωνικά προβλήματα, για αθλητικά γεγονότα. Ο αναγνώστης του Τύπου μπορεί να είναι καλά ενημερωμένος με τη δημοσίευση των ειδήσεων για όσα συμβαίνουν και με τον υπεύθυνο σχολιασμό τους.

## Από τι εξαρτάται ο τρόπος με τον οποίο θα αναπτύξουμε μια παράγραφο

Ο τρόπος με τον οποίο θα αναπτύξουμε μια παράγραφο εξαρτάται από πολλούς παράγοντες:

- Ο πρώτος και σημαντικότερος παράγοντας είναι ο **σκοπός** για τον οποίο γράφουμε μια συγκεκριμένη παράγραφο. Ο σκοπός δεν είναι πάντα ίδιος. Με άλλες παραγράφους επιδιώκουμε να πείσουμε τον αναγνώστη, με άλλες να τον ενημερώσουμε και να τον φωτίσουμε για ένα θέμα, με άλλες να διευκρινίσουμε κάτι ασαφές και με άλλες να τον ευαισθητοποιήσουμε, να τον συγκινήσουμε ή να τον προτρέψουμε σε κάτι. Σε καθεμιά από τις προθέσεις μας αυτές μπορεί, κατά περίπτωση, να προσφέρεται καλύτερα κάποιο από τα γνωστά είδη παραγράφων, το οποίο και προτιμούμε.
- Ο δεύτερος παράγοντας είναι το **είδος του θέματος/ερωτήματος** που μας θέτουν. Σε κάθε θέμα υπάρχουν δεδομένες έννοιες με λογική μεταξύ τους σχέση. Αυτή η σχέση εκφράζεται συνήθως στη μορφή των ερωτημάτων που μας θέτουν ή στο κείμενο με το οποίο καλούμαστε να συμφωνήσουμε ή να διαφωνήσουμε ή να το σχολιάσουμε, αν το θέμα δε διατυπώνεται με ερωτήματα. Αυτή ακριβώς η σχέση συχνά υπαγορεύει και τον τρόπο με τον οποίο θα αναπτύξουμε μια παράγραφο, όπως ακριβώς η θεματική της Πρότασης. Αν στο θέμα, λόγου χάρη, οι δεδομένες έννοιες είναι αντίθετες και μας ζητείται να βρούμε τις διαφορές τους, είναι προφανές ότι ο καταλληλότερος τρόπος για να οργανώσουμε τον λόγο μας είναι η σύγκριση και αντίθεση. Γι' αυτό πρέπει να είμαστε σε θέση και να εντοπίζουμε με ευκολία τις δεδομένες έννοιες ενός θέματος και να κατανοούμε ποια λογική σχέση έχουν.
- Ο τρίτος παράγοντας που διαμορφώνει τον τρόπο ανάπτυξης της παραγράφου είναι η **ροή του λόγου**. Η παράγραφος έχει, βέβαια, νοηματική αυτοτέλεια, αλλά δεν παύει να είναι μια μονάδα του όλου, του κειμένου, να το καθορίζει, αλλά και να καθορίζεται απ' αυτό, από ό,τι προηγείται και από ό,τι ακολουθεί.
- Ο τελευταίος –στη σειρά και όχι στη σημασία– παράγοντας είναι ο **αποδέκτης της παραγράφου**, ο αναγνώστης. Το πρόσωπο στο οποίο απευθυνόμαστε με τις ιδιαιτερότητες που έχει, όπως είναι η ωριμότητά του, το μορφωτικό του επίπεδο, η γλωσσική του ικανότητα, καθορίζει τον λόγο που του απευθύνουμε και στο περιεχόμενο και στη μορφή και στην οργάνωσή του. Δεν είναι καθόλου τυχαίο, για παράδειγμα, που στα σχολικά εγχειρίδια αφθονούν τα παραδείγματα ή που ο δημοσιογραφικός λόγος είναι απλός και εύληπτος, σε αντίθεση με τον λόγο ενός επιστημονικού συγγράμματος.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι η δόμηση του λόγου και της γραφής του καθενός είναι ελεύθε-

ρη, γίνεται δηλαδή κατά την κρίση του, «φτάνει—κι αυτός είναι ο μοναδικός ίσως κανόνας— να τον (την) κυβερνάει ο νους».

## Η παράγραφος μικρογραφία του κειμένου

Η παράγραφος είναι μια μικρογραφία κειμένου ή αλλιώς το κείμενο μπορεί να θεωρηθεί ανάπτυξη μιας παραγράφου. Η παράγραφος δεν έχει μόνο όλα τα στοιχεία, σε μικρότερη ασφαλώς έκταση, που συνθέτουν ένα κείμενο, αλλά διέπεται και από τις ίδιες αρχές που διέπουν την ανάπτυξη και την οργάνωση του λόγου σε ένα κείμενο. Σε τελική ανάλυση, το κείμενο είναι μεγέθυνση, ανάπτυξη της παραγράφου.

**Η διαδικασία ανάπτυξης της παραγράφου σε κείμενο είναι η εξής:**

- Η Θεματική της Πρόταση αναπτύσσεται σε πρόλογο του κειμένου.
- Οι βασικές της λεπτομέρειες (Δευτερεύουσες Ιδέες) μετατρέπονται σε θεματικές προτάσεις και για καθεμιά γράφεται παράγραφος· οι βοηθητικές της αρχικής παραγράφου λεπτομέρειες (Διασαφήσεις) γίνονται βασικές στις παραγράφους του κειμένου κ.ο.κ.
- Η Πρόταση-Κατακλείδα αναπτύσσεται σε επίλογο του κειμένου.

Ακολουθώντας αντίστροφη πορεία μπορούμε να συμπτύξουμε, να σμικρύνουμε ένα κείμενο σε παράγραφο.

## Χωρισμός ή ένωση παραγράφων (διαφορετική παραγραφοποίηση)

### **α. Χωρισμός**

Για να χωρίσουμε μια παράγραφο του κειμένου σε δύο ή και σε περισσότερες παραγράφους, το κριτήριο είναι **νοηματικό**, σε ποιο σημείο δηλαδή αλλάζει το νόημα. Θα λάβουμε υπόψη μας, επίσης, αν υπάρχουν και στοιχεία μορφής, **κειμενικοί δείκτες**, που υποδηλώνουν το σημείο αυτό, όπως είναι, για παράδειγμα, μια διαρθρωτική λέξη (π.χ. *απεναντίας, επομένως, λοιπόν* κ.ά.), η αλλαγή προσώπου κ.λπ. (π.χ. *άλλοι πιστεύουν ότι..., η άποψή μου είναι...*), η αλλαγή ύφους ή τόνου.

### **Παράδειγμα**

#### **Ερώτηση**

Έστω ότι θέλουμε να χωρίσουμε την παρακάτω παράγραφο σε δύο μέρη/μικρότερες παραγράφους. Σε ποιο σημείο θα πρότεινες να χωριστεί και γιατί; Χρειάζεται σε αυτή την περίπτωση να γίνει κάποια αλλαγή ή προσθήκη για τη συνοχή των δύο μικρότερων παραγράφων;

Αναζητώντας κάποιος εργασία, οφείλει να είναι έτοιμος ανά πάσα στιγμή, αλλά και να βελτιώνει τα προσόντα του, τα τυπικά και τα ουσιαστικά. Επίσης, απολύτως απαραίτητη είναι η δημιουργία προσωπικού φακέλου με τα απαραίτητα στοιχεία. Το κυριότερο από αυτά είναι το βιογραφικό σημείωμα, το οποίο κρίνεται απαραίτητο για εύρεση εργασίας. Αν το βιογραφικό σημείωμα είναι το μέσο



επικοινωνίας του υποψήφιου εργαζόμενου με την επιχείρηση/οργανισμό, η συνέντευξη αποτελεί το διαβατήριο για εύρεση εργασίας. Σήμερα ολοένα και περισσότερες επιχειρήσεις χρησιμοποιούν τη συνέντευξη ως μέθοδο επιλογής προσωπικού. Η συνέντευξη, τόσο για το συνεντευκτή όσο και για τον υποψήφιο, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Χρειάζεται προετοιμασία. Επομένως, προετοιμαστείτε και προσαρμοστείτε.

(Γαύλος Μάραντος, *Τεχνικές εύρεσης εργασίας* [Εισαγωγή], εκδ. Πατάκη, 2000)

## Απάντηση

Ως σημείο χωρισμού της παραγράφου προτείνεται το τέλος της περιόδου «Το κυριότερο ... απαραίτητο για εύρεση εργασίας», επειδή σε αυτό το σημείο τελειώνει η αναφορά στα προσόντα, στον προσωπικό φάκελο και στο βιογραφικό του υποψηφίου και αρχίζει η αναφορά στη συνέντευξη. Ιδιαίτερη αλλαγή στη συνοχή των δύο νέων παραγράφων δε χρειάζεται να γίνει, γιατί η περίοδος «Αν το βιογραφικό ... εύρεση εργασίας» μπορεί κάλλιστα να λειτουργήσει ως συνεκτική/διαρθρωτική των δύο παραγράφων λόγω της επανάληψης της φράσης «βιογραφικό σημείωμα».

## Β. Ένωση

Για την ένωση δύο παραγράφων σε μία εξετάζουμε:

1. Αν έχουν νοηματική συνάφεια (ενότητα), αν αναφέρονται δηλαδή στο ίδιο θέμα.
2. Αν υπάρχει κάποιου είδους λογική σχέση μεταξύ τους (αλληλουχία), παραδείγματος χάριν σχέση αιτίου-αποτελέσματος ή και αντιθετική.
3. Αν υπάρχει συνοχή μεταξύ τους με κάποιον από τους γνωστούς τρόπους συνοχής, παραδείγματος χάριν με διαρθρωτική λέξη ή φράση, με επανάληψη λέξης, με αντωνυμία κ.λπ.

## Παράδειγμα

### Ερώτηση

**Η δεύτερη (2η) και η τρίτη (3η) παράγραφος του παρακάτω κειμένου είναι δυνατόν να γραφτούν ως ενιαία παράγραφος; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.**

Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα σήμερα και στον τρόπο με τον οποίο ασκείται η δημοσιογραφία. Συχνά υπάρχει μικρότερη τεκμηρίωση και μεγαλύτερη ευκολία στο να γράφονται καταγγελίες με την επικίνδυνη ελαφρότητα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ακόμα, υπάρχει μεγαλύτερος πειρασμός για «δολοφονίες χαρακτήρα». Υπάρχει ανευθυνότητα στο πώς αναπαράγονται φήμες, θεωρίες που δεν έχουν αποδειχτεί, διαδόσεις που δεν αναλογούν στην πραγματικότητα.

Όμως, όλα αυτά δεν λύνονται με αυστηρότερες ποινές. Ούτε με μεγαλύτερη ευκολία να ασκούνται διώξεις στους δημοσιογράφους. Ούτε με εισαγγελείς που θα εντοπίζουν παντού «ψευδείς ειδήσεις».

Αυτά λύνονται με μια μεγάλη κουβέντα που πρέπει να γίνει εντός των ίδιων των δημοσιογράφων και όσων διαμορφώνουν την κατεύθυνση των μέσων ενημέρωσης. Μια κουβέντα για το πώς οι ίδιοι βάζουμε όρια. Για το πώς οι ίδιοι αντιστεκόμαστε στον πειρασμό της ψευδολογίας.

(Λευτέρης Χαραλαμπόπουλος, εφημ. *Το Βήμα*-δισκευή)

## Απάντηση

Η δεύτερη και η τρίτη παράγραφος του κειμένου μπορούν να γραφτούν ως ενιαία παράγραφος, επειδή και οι δύο αναφέρονται στο ίδιο θέμα (έχουν ενότητα), δηλαδή στη λύση των προβλημάτων που υπάρχουν στον τρόπο με τον οποίο ασκείται η δημοσιογραφία. Ειδικότερα, στη δεύτερη παράγραφο γίνεται αναφορά στο τι πρέπει να αποφευχθεί (άρση) και στην τρίτη στο τι πρέπει να γίνει για τη λύση τους (θέση). Επίσης, οι δύο παράγραφοι έχουν και συνοχή, καθώς συνδέονται μεταξύ τους με την επανάληψη της αντωνυμίας «Αυτά» (τα προβλήματα) και του ρήματος «λύνονται», στοιχείο που επιτρέπει την ένωσή τους, αφού μετά την ένωσή τους με την επανάληψη των λέξεων αυτών θα συνδέονται οι λεπτομέρειες της ενιαίας παραγράφου.

| ΕΙΔΗ ΥΦΟΥΣ                         | ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ<br>ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Ως προς τα<br>εκφραστικά μέσα      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                          |
| <b>Απλό/Λιτό</b>                   | <ul style="list-style-type: none"> <li>• σύντομες περίοδοι</li> <li>• απλές προτάσεις</li> <li>• παρατακτική σύνδεση</li> <li>• ενεργητική σύνταξη</li> <li>• προφορικότητα</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                | <p><i>Ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού, τη θάλασσα και το φως του ήλιου.</i></p> <p>(Γιώργος Σεφέρης)</p>    |
| <b>Οικείο</b>                      | <ul style="list-style-type: none"> <li>• β' ενικό πρόσωπο</li> <li>• α' πληθυντικό πρόσωπο</li> <li>• εκφράσεις και προσφωνήσεις που δείχνουν φιλική διάθεση</li> <li>• προφορικότητα, απλός καθημερινός λόγος</li> </ul>                                                                                                                                                                                             | <p><i>Γνωριζόμαστε πολλά χρόνια. Μένουμε στην ίδια πολυκατοικία. Δεν είμαστε μόνο συγγάτοικοι, άνθρωποι της διπλανής πόρτας, στην κυριολεξία, αλλά κάτι παραπάνω· είμαστε φίλοι.</i></p> |
| <b>Άμεσο</b>                       | <ul style="list-style-type: none"> <li>• β' ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο</li> <li>• ευθύς λόγος</li> <li>• χρήση ερωτήσεων</li> <li>• απλό λεξιλόγιο, προφορικότητα</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                          | <p><i>Θα σας το πω ευθέως. Πιστεύετε ότι μπορείτε να πετύχετε χωρίς να κοπιάσετε;</i></p>                                                                                                |
| <b>Προφορικό</b>                   | λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιούνται στην καθημερινή προφορική συνομιλία                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <p><i>Είναι άνθρωπος με μπέσα. Δουλεύει πολύ σκληρά για να τα βγάλει πέρα, αλλά ποτέ δεν παραπονιέται.</i></p>                                                                           |
| <b>Λαϊκό</b>                       | <ul style="list-style-type: none"> <li>• χρήση έντονων στοιχείων λαϊκής ομιλίας και ως προς τις λέξεις που χρησιμοποιούνται και ως προς τον τρόπο προφοράς τους, π.χ. <i>νοματαίοι</i> αντί <i>άτομα</i>, <i>τι χαμπάρια</i> αντί <i>τι νέα</i></li> <li>• μεταφορικές εκφράσεις, π.χ. <i>έπεσα έξω</i> αντί <i>έκανα λάθος</i></li> <li>• ιδιωματισμοί, π.χ. <i>κενώνω</i> (σερβίρω), <i>πιδί</i> (παιδί)</li> </ul> | <p><i>Την ημέραν των Βαΐων έκαμαν γιουρούσι στο Μισολόγγι οι ήρωες του Μισολογγιού, σε τόσες χιλιάδες ασκέρι...</i></p> <p>(Θεόδωρος Κολοκοτρώνης)</p>                                   |
| <b>Απρόσωπο/<br/>Αντικειμενικό</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• οριστική έγκλιση</li> <li>• γ' ρηματικό πρόσωπο (ενικό ή πληθυντικό)</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                              | <p><i>Ανακοινώθηκαν από το Υπουργείο Παιδείας οι βαθμοί των υποψηφίων ΓΕΛ και ΕΠΑΛ στις Πανελλαδι-</i></p>                                                                               |



|                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                       | <ul style="list-style-type: none"> <li>• παθητική σύνταξη</li> <li>• ονοματοποίηση</li> <li>• απρόσωπα ρήματα</li> <li>• κυριολεξία</li> <li>• έλλειψη σχολίων</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                          | <p>κές Εξετάσεις. Στις φετινές Πανελλαδικές Εξετάσεις διαγωνίστηκαν 104.040 υποψήφιοι οι οποίοι διεκδικούν τις 74.692 θέσεις στα ΑΕΙ.</p>                                                                                                                                                                                        |
| <b>Επίσημο/Τυπικό</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• β' πληθυντικό πρόσωπο</li> <li>• λόγιες λέξεις</li> <li>• μακροπερίοδος λόγος</li> <li>• διαδοχική υπόταξη</li> <li>• παθητική σύνταξη</li> <li>• ονοματοποίηση</li> <li>• τυπικότητα, που συμφωνεί δηλαδή με το τυπικό δομής και έκφρασης ενός κειμένου, π.χ. με τον τρόπο με τον οποίο δομείται και με τα εκφραστικά μέσα που χαρακτηρίζουν επιστολή σε αρχή</li> </ul> | <p>Κύριε Υπουργέ,<br/>Απευθύνομαι σ' εσάς ως τον καθ' ύλην αρμόδιο για εκπαιδευτικά θέματα, για να αναφερθώ σε ορισμένες παιδαγωγικές αρχές λειτουργίας της εκπαίδευσής μας.</p>                                                                                                                                                 |
| <b>Λόγιο</b>          | <p>λόγιες λέξεις, δηλαδή γλωσσικά στοιχεία της καθαρεύουσας, όπως λέξη, κατάληξη, σύμπλεγμα συμφώνων που δεν ανήκουν στη δημοτική, αλλά επανήλθαν από την αρχαία ελληνική ή πλάστηκαν κατά το αρχαιοελληνικό πρότυπο, π.χ. υφίσταται, έγκειται, πληροί, βασισθούν αντί βασιστούν, η ήσυχος αντί η ήσυχη, τείνω χείρα βοηθείας, πτωχός αντί φτωχός</p>                                                              | <p>Συνήθως διαιρείται η ελληνική γλώσσα εις αρχαίαν, μέσην και νεωτέραν. Πάσα διαίρεσις εις αρχαίαν, μέσην και νεωτέραν μόνον κατά προσέγγισιν δύναται να αληθεύει. Η γλώσσα είναι ενιαία, καθ' ον τρόπον οι ηλικίες ζώντος έτι ανθρώπου από της γεννήσεως αυτού μέχρι σήμερον αποτελούν τον βίον αυτού.</p>                     |
| <b>Λογοτεχνικό</b>    | <ul style="list-style-type: none"> <li>• σχήματα λόγου: μεταφορές, παρομοιώσεις, αντιθέσεις, εικόνες, προσωποποιήσεις κ.ά.</li> <li>• λέξεις και φράσεις που τις συναντάμε πολύ συχνά στην ελληνική λογοτεχνία και οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιούνται όχι μόνο σε καθαρά λογοτεχνικά κείμενα, αλλά και στον καθημερινό προφορικό ή γραπτό λόγο, ιδιαίτερα</li> </ul>                                             | <p>Οι ηλικίες του ανθρώπου μοιάζουν με τις εποχές του χρόνου. Ο κύκλος της ζωής είναι σαν τον κύκλο του χρόνου. Η άνοιξη, η εποχή όπου η φύση σφύζει από ζωή, είναι η νιότη, και ο χειμώνας, η εποχή όπου η ζωή φθίνει και ερημώνεται από την παγωνιά, είναι τα γηρατειά. Είναι η ηλικία όπου ο άνθρωπος αποζητά τη θαλπωρή.</p> |

| ΕΙΔΗ ΥΦΟΥΣ          | ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ<br>ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                     | <p>όταν θέλει κάποιος να χρωματίσει λογοτεχνικά το ύφος του, π.χ. <i>καρτερώ</i> (περιμένω υπομονετικά), <i>λιόγερμα</i> (δειλινό), <i>μισεμός</i> (ξενιτεμός), <i>λευτεριά</i>, <i>αγέρι</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• χρήση σημείων στίξης για δήλωση σχολίου</li> </ul>                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Σύνθετο</b>      | <ul style="list-style-type: none"> <li>• μακροπερίοδος λόγος</li> <li>• διαδοχική υπόταξη (πολλές ανόμοιες δευτερεύουσες προτάσεις)</li> <li>• σύνθετες (πολλοί κύριοι όροι) και επαυξημένες (πολλοί προσδιορισμοί) προτάσεις</li> <li>• αλλαγή της κανονικής συντακτικής σειράς των όρων της πρότασης</li> <li>• σχήματα λόγου και ιδιαίτερα το υπερβατό</li> <li>• χρήση σπάνιων και λόγιων λέξεων</li> </ul> | <p><i>Αφού του θνητού η μοίρα είναι να βρέχει κάθε του έργο με τον ιδρώτα του προσώπου του, και επειδή ακριβώς αυτός ο κλήρος τού έλαχε, δικαίωμά του θεώρησε ο άνθρωπος να κλέβει χρόνο από τη σκληρή θητεία του βιοπορισμού και να τον αφιερώνει στη διασκέδαση, για να αλαφρώνει κάπως το φορτίο της ζωής και να ξεχνάει, για λίγο έστω, τα δεινά της.</i></p> <p>(Ευάγγελος Π. Παπανούτσος)</p> |
| <b>Πομπώδες</b>     | <ul style="list-style-type: none"> <li>• μεγαλοστομία, βερμπολισμός, δηλαδή εντυπωσιακά λόγια χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο</li> <li>• πλεονασμοί</li> <li>• ρητορισμοί, δηλαδή καλλωπιστικά εκφραστικά στοιχεία και επιδεικτική πρόθεση</li> <li>• γενικά, «περίσσεια λόγου»</li> </ul>                                                                                                                         | <p><i>Η μέθη της επιτυχίας και το αίσθημα παντοδυναμίας απογύμνωσαν τον άνθρωπο από καθετί το ανθρώπινο, τον αφυδάτωσαν από κάθε ηθικό και πνευματικό συναίσθημα και τον απορφάνισαν από κάθε αλτρουιστική διάθεση. Ο άνθρωπος κυριαρχείται από αισθήματα ματαιόδοξης αλαζονείας, ναρκισσιστικής αυταρέσκειας και εγωπαθούς φιλαυτίας.</i></p>                                                      |
| <b>Επιστημονικό</b> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• κυριολεκτική χρήση της γλώσσας</li> <li>• ειδική/επιστημονική ορολογία</li> <li>• ορισμοί, επεξηγήσεις</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                      | <p><i>Αυτό είναι μια μεταγνώστική ιδιότητα και γνωρίζουμε πως η μεταγνώση είναι ένα ώριμο αναπτυξιακό επίτευγμα του παιδιού που του επιτρέ-</i></p>                                                                                                                                                                                                                                                 |

- μακροπερίοδος λόγος
- ονοματοποίηση
- αντικειμενικότητα: παθητική σύνταξη, οριστική έγκλιση, γ' πρόσωπο
- τεκμήρια
- επιχειρήματα
- λέξεις που δηλώνουν αιτιολόγηση ή συμπέρασμα
- λέξεις και φράσεις έλλειψης βεβαιότητας και πιθανολόγησης, π.χ. *δεν είναι απόλυτα βέβαιο, πιθανόν, μάλλον, χρειάζεται περαιτέρω έρευνα*

*παι να ελέγχει τις ίδιες τις νοητικές του λειτουργίες.*

Ως προς την  
ψυχική διάθεση

**Χιουμοριστικό/  
Ειρωνικό**

- αστεϊσμοί
- διακωμώδηση, γελοιοποίηση καταστάσεων
- λόγος υπαινικτικός και πνευματώδης
- λογοπαίγνια
- περιγραφή ή αφήγηση απρόβλεπτων και αταίριαστων καταστάσεων (ανατροπές) έντονες αντιθέσεις ή οξύμωρα που δηλώνουν ανατροπές και διαψεύσεις
- συνδυασμός ασύμβατων μεταξύ τους εννοιών
- υπερβολές
- αμφισημία, δηλαδή λέξεις των οποίων η σημασία γίνεται αντιληπτή με δύο διαφορετικούς τρόπους
- πολύ επίσημος λόγος για ανεπίσημο περιεχόμενο
- σημεία στίξης, π.χ. διπλή παύλα, θαυμαστικό, αποσιωπητικά
- υπονοούμενα και δηκτικά σχόλια αμφισβήτησης και υποτίμησης

*Μια πεινασμένη αλεπού είδε κάτι τσαμπιά σταφύλια να κρέμονται από μια κληματαριά και θέλησε να τα φτάσει, αλλά δεν μπορούσε. Φεύγοντας λοιπόν είπε μέσα της: «Άγουρα είναι».*



| ΕΙΔΗ ΥΦΟΥΣ                          | ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ<br>ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|-------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                     | <ul style="list-style-type: none"> <li>• περιπαιχτική, σκωπτική διάθεση</li> <li>• υποκοριστικά</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Απαισιόδοξο/<br/>Μελαγχολικό</b> | λέξεις και φράσεις που εκφράζουν απαισιοδοξία, κατήφεια, απελπισία, θλίψη, π.χ. <i>ζοφερό μέλλον, όλα είναι μαύρα, δεν υπάρχει ελπίδα, δεν υπάρχει σωτηρία, δυστυχία, αδιέξοδο, καταστροφή, θάνατος</i>                                                                                                                                                                                                  | <i>Η Ελλάδα βρίσκεται στη δίνη μιας κρίσης, από την οποία πολύ δύσκολα θα βγει. Το μέλλον, ιδιαίτερα της νέας γενιάς, προδιαγράφεται ζοφερό. Η οικονομική κατάσταση των Ελλήνων επιδεινώνεται και τα κοινωνικά προβλήματα οξύνονται.</i>                                                                            |
| <b>Ως προς τον τόνο</b>             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Διδακτικό/<br/>Παραινετικό</b>   | <ul style="list-style-type: none"> <li>• άμεσα συμβουλευτικός, νουθετικός, παραινετικός τόνος</li> <li>• προστακτική έγκλιση</li> <li>• προτρεπτική ή αποτρεπτική υποτακτική, π.χ. <i>Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη, <b>να εύχεσαι</b> νάναι μακρύς ο δρόμος</i></li> <li>• λέξεις και φράσεις που εκφράζουν δεοντολογία, π.χ. <i>πρέπει, έχεις χρέος να... ή χρέος σου είναι να...</i></li> </ul> | <i>Παιδιά μου, στη ζωή σας να αποφεύγετε το κακό και να κάνετε το καλό. Να είστε ειλικρινείς και δίκαιοι και να σέβεστε τους συνανθρώπους σας. Βάλτε υψηλούς στόχους και αγωνιστείτε να τους πετύχετε.</i>                                                                                                          |
| <b>Εξομολογητικό</b>                | <ul style="list-style-type: none"> <li>• λέξεις και φράσεις που παραπέμπουν σε εξομολόγηση, π.χ. <i>θα ήθελα να σας εκμυστηρευτώ</i></li> <li>• α' ενικό πρόσωπο</li> <li>• απλός, ειλικρινής και χαμηλόφωνος λόγος, όπως ακριβώς είναι ο λόγος αυτού που εξομολογείται</li> </ul>                                                                                                                       | <i>Θα ήθελα, παρουσιάζοντας τα κείμενα αυτά, να το εξομολογηθώ αμέσως: δεν είμαι ούτε κριτικός ούτε πεζογράφος. Η ψυχολογική ανάλυση δε με τραβάει καθόλου· η παρατηρητικότητα μου λείπει σε μεγάλο βαθμό και κάθε απόπειρα περιγραφής με κάνει να πλήττω θανάσιμα.</i><br><i>(Οδυσσέας Ελύτης, Ανοιχτά χαρτιά)</i> |
| <b>Επικριτικό</b>                   | κρίσεις/σχόλια υποτιμητικά και απαξιωτικά                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <i>Είσαι ανεύθυνος και φυγόπονος. Και το χειρότερο είναι πως, ενώ δεν είσαι συνεπής στις υποχρεώσεις σου, προσπαθείς να δικαιολογηθείς επιρρίπτοντας ευθύνες σε άλλους.</i>                                                                                                                                         |

## ΤΟ ΡΗΜΑ

Το ρήμα αποτελεί από συντακτική άποψη το κεντρικό στοιχείο πάνω στο οποίο στηρίζεται η πρόταση της νέας ελληνικής. Το ρήμα μόνο του είναι πρόταση. Με αυτό εκφράζεται στον λόγο η ενέργεια ή η κατάσταση του υποκειμένου. Το ρήμα λειτουργεί ως στοιχείο που καθορίζει τον αριθμό και το είδος των άλλων γλωσσικών στοιχείων που συνδυάζονται με αυτό και παράλληλα θεμελιώνει το μήνυμα που δίνεται από την πρόταση. «**Το ρήμα είναι η καρδιά και η ψυχή της γλώσσας**» (Ανδρέας Παππάς).

Με τη χρήση του ρήματος ο λόγος γίνεται συγκεκριμένος, σαφής και εναργής, αφού με αυτό δηλώνεται το υποκείμενο που ενεργεί, ο τρόπος με τον οποίο ενεργεί, το είδος, ο χρόνος, το ποίον της ενέργειας, ο σκοπός για τον οποίο αυτή γίνεται και η διάθεση του υποκειμένου.

Αντίθετα, τα **ουσιαστικά** και γενικότερα τα **ονοματικά σύνολα** δίνουν μεν πυκνότητα στον λόγο, γι' αυτό και προτιμώνται σε τίτλους και σε πλαγιότιτλους, αλλά κάνουν τον λόγο γενικό και αόριστο.

### Παράδειγμα

Έχει σημαντική διαφορά η διατύπωση με:

- **Ρήματα:** π.χ. *Κριτήρια με τα οποία εξετάζονται και βαθμολογούνται αντικειμενικά οι μαθητές.*

από τη διατύπωση με:

- **Ονόματα μόνο:** π.χ. *Κριτήρια αντικειμενικής εξέτασης και αξιολόγησης (των μαθητών).*

Στην πρώτη διατύπωση (με ρήματα) ο λόγος είναι αναλυτικός, ακριβής, συγκεκριμένος και σαφής, ενώ στη δεύτερη διατύπωση (με ονόματα μόνο) ο λόγος είναι μεν πυκνός, αλλά και γενικός και αόριστος (όταν, μάλιστα, η γενική των *μαθητών* μπορεί και να παραλείπεται).

Εξάλλου, η χρήση πολλών ουσιαστικών συνοδεύεται και από τη χρήση πολλών γενικών, τις οποίες η νέα ελληνική γλώσσα δε «σηκώνει» και «απεχθάνεται», ιδιαίτερα τις γενικές πληθυντικού. (Πώς είναι, για παράδειγμα, η γενική πληθυντικού των ουσιαστικών *δουλειά* και *αρρώστια*; Των «δουλειών», των «αρρώστιών»;) ]

## Ονοματοποίηση

Ονοματοποίηση είναι η χρήση ονοματικών συνόλων στη θέση ρηματικών συνόλων ή στη θέση επιθετικών προσδιορισμών. Είναι η διαδικασία μετατροπής ενός ρήματος ή ενός επιθετικού

προσδιορισμού σε ουσιαστικό (π.χ. υπολογίζω → υπολογισμός, αλλάζω → αλλαγή, ικανός → ικανότητα, φτωχός → φτωχοποίηση).

### Παράδειγμα ονοματοποίησης

#### Με ρήματα

Η διαδικασία με την οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις είναι συγκεκριμένη.

#### Με ονοματοποίηση

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι συγκεκριμένη.

### Πώς λειτουργεί η ονοματοποίηση

#### • Ως προς το νόημα

Οι ονοματοποιημένοι τύποι δηλώνουν τόσο την ενέργεια του ρήματος ή την ιδιότητα του επιθέτου από το οποίο προέρχονται όσο και το αποτέλεσμα αυτής της ενέργειας ή της ιδιότητας.

#### • Ως προς το ύφος

Προσδίδουν μεν στον λόγο αντικειμενικότητα, επιστημότητα, πυκνότητα και συνθετότητα, αλλά κάνουν το ύφος του και κάπως γενικό και αόριστο, επειδή με την ονοματοποιημένη φράση δε δηλώνονται όσα δηλώνονται με το ρήμα: ο χρόνος, η έγκλιση, το πρόσωπο, ο αριθμός.

Η ονοματοποίηση χαρακτηρίζει τα επιστημονικά κείμενα και τα «ακαδημαϊκά» είδη λόγου, όπως είναι το δοκίμιο ή οι τεχνικές αναφορές, που επεξεργάζονται αφηρημένες και τεχνικές έννοιες.

### Απρόσωπα ρήματα

Υπάρχει μια κατηγορία ρημάτων που χρησιμοποιούνται στο γ' ενικό πρόσωπο, συνήθως χωρίς λεξικό υποκείμενο. Τα ρήματα αυτά ονομάζονται απρόσωπα.

Ως απρόσωπα ρήματα χρησιμοποιούνται:

- Ρήματα που σχηματίζονται μόνο στο γ' ενικό πρόσωπο, τα οποία ονομάζονται τριτοπρόσωπα, π.χ. *επείγει, πρέπει*.
- Το γ' ενικό πρόσωπο προσωπικών ρημάτων, π.χ. *αξίζει, μπορεί*.
- Το γ' ενικό πρόσωπο ρημάτων που δηλώνουν φυσικά φαινόμενα, π.χ. *αστράφτει, βρέχει*.
- Το γ' ενικό πρόσωπο ρημάτων παθητικής φωνής, π.χ. *επιτρέπεται, φαίνεται*.

Παρόμοια λειτουργία με αυτήν των απρόσωπων ρημάτων έχουν και οι απρόσωπες εκφράσεις. Σχηματίζονται, συνήθως, με το γ' ενικό πρόσωπο του ρήματος *είμαι* και ένα επίθετο ή ουσιαστικό, π.χ. *Είναι σίγουρο ότι η γλώσσα μας εξελίσσεται. / Είναι κρίμα που δεν ήρθε*.

### Πώς λειτουργούν τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις

Με την απρόσωπη σύνταξη το υποκείμενο της προσωπικής σύνταξης τοποθετείται σε δεύτερη μοίρα. Έτσι, νοηματικά τονίζεται η ενέργεια που δηλώνεται από το απρόσωπο ρήμα ή την απρόσωπη έκφραση, και το ύφος του λόγου γίνεται απρόσωπο και αντικειμενικό. Τα απρόσωπα ρήματα έχουν παρόμοια λειτουργία με αυτήν της παθητικής σύνταξης και της ονοματοποίησης.



Ορισμένα απρόσωπα ρήματα και εκφράσεις, όπως τα *πρέπει, επιβάλλεται, είναι ανάγκη*, δίνουν στον λόγο έναν τόνο δεοντολογίας (κάτι που πρέπει, που είναι επιβεβλημένο να γίνει).

## Οι χρόνοι του ρήματος

Χρόνοι είναι οι μορφολογικοί τύποι του ρήματος με τους οποίους δηλώνεται πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα.

Οι χρόνοι του ρήματος διαιρούνται σε **παροντικούς, παρελθοντικούς και μελλοντικούς**.

### • Παροντικοί χρόνοι είναι:

- α. Ο ενεστώτας, π.χ. *δένω – δένομαι*.
- β. Ο παρακείμενος, π.χ. *έχω δέσει – έχω δεθεί ή είμαι δεμένος*.

### • Παρελθοντικοί χρόνοι είναι:

- α. Ο παρατατικός, π.χ. *έδενα – δενόμουν*.
- β. Ο αόριστος, π.χ. *έδεσα – δέθηκα*.
- γ. Ο υπερσυντέλικος, π.χ. *είχα δέσει – είχα δεθεί ή ήμουν δεμένος*.

### • Μελλοντικοί χρόνοι είναι:

- α. Ο συνοπτικός μέλλοντας, π.χ. *θα δέσω – θα δεθώ*.
- β. Ο εξακολουθητικός μέλλοντας, π.χ. *θα δένω – θα δένομαι*.
- γ. Ο συντελεσμένος μέλλοντας, π.χ. *θα έχω δέσει – θα έχω δεθεί ή θα είμαι δεμένος*.

## Τι δηλώνει καθένας από τους χρόνους στην οριστική έγκλιση

### • Ο ενεστώτας δηλώνει κατά κανόνα ενέργεια που γίνεται στο παρόν συνεχώς ή επαναλαμβάνεται, π.χ. *Κάθε μέρα διαβάζω τα μαθήματά μου*.

Ο ενεστώτας χρησιμοποιείται επίσης:

- α. σε εκφράσεις που έχουν ένα γενικό, παγχρονικό ή αχρονικό, κύρος, όπως οι παροιμίες και τα γνωμικά. Τότε ονομάζεται **γνωμικός ενεστώτας**, π.χ. *Όποιος θέλει τα πολλά χάνει και τα λίγα*.
- β. Σε αφηγήσεις που αναφέρονται σε πράξεις του παρελθόντος με σκοπό να δοθεί μεγαλύτερη ζωντάνια στην περιγραφή. Στην περίπτωση αυτή ονομάζεται **ιστορικός ενεστώτας**, π.χ. *Παίζαμε στο προαύλιο του σχολείου και τότε ξεσπάει μια μπόρα...*
- γ. Σε εκφράσεις οι οποίες δηλώνουν μια ενέργεια που παρουσιάζεται ότι θα γίνει στο μέλλον οπωσδήποτε, π.χ. *Ο πρωθυπουργός αναχωρεί αύριο για τις Βρυξέλλες*.
- Ο **παρακείμενος** δηλώνει κατά κανόνα μια ενέργεια που έγινε πριν από τη χρονική στιγμή κατά την οποία εκφωνείται ο λόγος, αλλά το αποτέλεσμα της εξακολουθεί να ισχύει και στο παρόν, π.χ. *Έχει εκλεγεί δήμαρχος στις τελευταίες εκλογές*.

Ο παρακείμενος μπορεί, επίσης, να αντικατασταθεί από αόριστο (*έχει εκλεγεί = εκλέχτηκε*).

- Ο **παρατατικός** δηλώνει κατά κανόνα μια ενέργεια που γινόταν στο παρελθόν συνεχώς ή επαναλαμβανόταν σε τακτά διαστήματα, π.χ. *Εκείνη την περίοδο έμενα στο νησί ή Το καλοκαίρι πήγαινα κάθε μέρα για μπάνιο*.
- Ο **αόριστος** δηλώνει κατά κανόνα μια ενέργεια που έγινε και τελείωσε στο παρελθόν, π.χ. *Αποφοίτησε από το Λύκειο πριν από δέκα χρόνια*.

Ο αόριστος χρησιμοποιείται επίσης:

- α. Σε εκφράσεις οι οποίες δηλώνουν ενέργειες που γίνονται στο παρόν, τις οποίες κατά κανόνα δηλώνει ο ενεστώτας. Χρησιμοποιείται σε γνωμικά και παροιμίες και ονομάζεται **γνωμικός αόριστος**, π.χ. *Ο τρελός είδε τον μεθυσμένο και τον φοβήθηκε.*
- β. Σε εκφράσεις οι οποίες δηλώνουν ενέργειες που παρουσιάζονται ότι θα γίνουν οπωσδήποτε και γρήγορα στο μέλλον, π.χ.
  - *Γκαρσόν, θα έρθετε να πάρετε παραγγελία;*
  - *Έφτασσα...*
- Ο **υπερσυντέλικος** δηλώνει κατά κανόνα μια ενέργεια που έγινε στο παρελθόν πριν αρχίσει κάποια άλλη που επίσης έγινε στο παρελθόν, π.χ. *Είχε απολυθεί από τον στρατό, όταν ήρθε ο διορισμός του στην Εκπαίδευση.*
- Ο **συνοπτικός μέλλοντας** δηλώνει κατά κανόνα μια ενέργεια που θα γίνει και θα τελειώσει σε κάποια μελλοντική στιγμή, π.χ. *Αύριο θα υποβάλω τη φορολογική μου δήλωση.*

Ο συνοπτικός μέλλοντας χρησιμοποιείται επίσης:

  - α. Αντί για ενεστώτα, για να δηλώσει μια επαναλαμβανόμενη ενέργεια, π.χ. *Ο Περικλής κάθε μεσημέρι θα επιστρέψει από το σχολείο, θα φάει, θα διαβάσει και θα δει τηλεόραση.*
  - β. Σπανιότερα, σε βιογραφικές αφηγήσεις, αντί για αόριστο, π.χ. *Ο καλλιτέχνης γεννήθηκε και σπούδασε στην Αθήνα. Στη συνέχεια θα ζήσει μερικά χρόνια στο Παρίσι. Θα μεγαλοουργήσει, όμως, στο Βερολίνο.*
- Ο **εξακολουθητικός μέλλοντας** δηλώνει κατά κανόνα μια ενέργεια που θα γίνεται στο μέλλον συνεχώς ή θα επαναλαμβάνεται σε τακτά διαστήματα, π.χ. *Θα φροντίζω να μη σου λείπει τίποτα. / Θα τα λέμε συχνά.*
- Ο **συντελεσμένος μέλλοντας** δηλώνει κατά κανόνα μια ενέργεια η οποία θα γίνει στο μέλλον και θα έχει τελειώσει πριν τελειώσει μια άλλη ενέργεια, π.χ. *Θα έχω ολοκληρώσει τη μελέτη, προτού έρθεις.*

## Οι εγκλίσεις

Έγκλιση είναι ο ρηματικός τύπος με τον οποίο δηλώνεται πώς θέλουμε να παρουσιάσουμε κάθε φορά αυτό που σημαίνει το ρήμα.

Οι προσωπικές εγκλίσεις είναι:

- Η **οριστική**.
- Η **υποτακτική**.
- Η **προστακτική**.

## Τροπικότητες<sup>5</sup>

Τροπικότητες ονομάζονται οι διάφορες σημασιολογικές λειτουργίες που εκφράζονται με τη χρήση των εγκλίσεων και δείχνουν την υποκειμενική στάση του ομιλητή.

5. Σωφρόνης Χατζησαββίδης – Αθανασία Χατζησαββίδου, *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Α', Β', Γ' Γυμνασίου*, ΙΤΥΕ «Διόφαντος».

## Επιστημική τροπικότητα

Η επιστημική τροπικότητα καλύπτει ένα φάσμα σημασιών σχετικών με τη *βεβαιότητα* του ομιλητή γι' αυτό που λέει, που στο ένα του άκρο βρίσκεται η υπόθεση και στο άλλο η ρητά δηλωμένη βεβαιότητα.

| ΣΗΜΑΣΙΑ    | ΕΚΦΡΑΣΗ                                                                                                                              | ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ                                                                                                                                                                                              |
|------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Υπόθεση    | <ul style="list-style-type: none"><li>• να + υποτακτική</li><li>• εάν, αν, άμα, έτσι και, ας + οριστική πολλών χρόνων κ.ά.</li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>• <b>Να ξέρουν</b> οι άνθρωποι τι χάνουν από τη ζωή στο χωριό, θα φύγουν από τις πόλεις.</li><li>• <b>Ας είχε</b> αυτοκίνητο, και θα έβλεπες πού θα ήταν.</li></ul> |
| Δυνατότητα | <ul style="list-style-type: none"><li>• μπορεί + υποτακτική</li><li>• ίσως + υποτακτική</li><li>• θα + οριστική κ.ά.</li></ul>       | <ul style="list-style-type: none"><li>• Φέτος, λόγω του καιρού, <b>μπορεί να έχουμε</b> μεγάλη παραγωγή λαδιού.</li><li>• <b>Ίσως κάνει</b> λιγότερο κρύο τον επόμενο μήνα.</li></ul>                     |
| Πιθανότητα | <ul style="list-style-type: none"><li>• πρέπει + υποτακτική</li><li>• θα + οριστική κ.ά.</li></ul>                                   | <ul style="list-style-type: none"><li>• Ο θεός σου <b>πρέπει να έχει</b> πολλά χρήματα για να τα ξεδεύει τόσο εύκολα.</li><li>• <b>Θα ήταν</b> δύσκολα εκείνα τα χρόνια.</li></ul>                        |
| Βεβαιότητα | απλή οριστική που συχνά συνοδεύεται από εκφράσεις (επιρρήματα κ.ά.) που δηλώνουν βεβαιότητα                                          | Ο Κολόμβος σίγουρα <b>ανακάλυψε</b> την Αμερική.                                                                                                                                                          |

## Δεοντική τροπικότητα

Η δεοντική τροπικότητα καλύπτει ένα ευρύ φάσμα σημασιών σχετικών με την *προσδοκία* πραγματοποίησης αυτών που λέει ο ομιλητής, που στο ένα άκρο του βρίσκεται η απλή επιθυμία και στο άλλο η υποχρέωση.

| ΣΗΜΑΣΙΑ  | ΕΚΦΡΑΣΗ                                                                                                                                                             | ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ                                                                                                                                             |
|----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Επιθυμία | θέλω + υποτακτική                                                                                                                                                   | Όλοι <b>θέλουν να έχουν</b> καλή υγεία.                                                                                                                  |
| Ευχή     | <ul style="list-style-type: none"><li>• απλή υποτακτική</li><li>• εκφράσεις που δηλώνουν ευχή, όχι προσταγή, π.χ. <i>ας, να, μακάρι, που + υποτακτική</i></li></ul> | <ul style="list-style-type: none"><li>• <b>Ας πλύνει</b> καμιά φορά το αυτοκίνητο.</li><li>• <b>Να μπεις</b> στην εκκλησία, έστω και για λίγο.</li></ul> |
| Πρόθεση  | ρήματα που δηλώνουν πρόθεση, π.χ. <i>στοχεύω να, σκοπεύω να, λέω να</i> κ.ά. + υποτακτική                                                                           | Οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου <b>σκοπεύουν να πάνε</b> φέτος εκδρομή στην Ιταλία.                                                                            |



|           |                                                                                                                                                                                           |                                                       |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Υποχρέωση | <ul style="list-style-type: none"> <li>• προστακτική</li> <li>• απρόσωπο ρήμα <i>πρέπει</i> και ανάλογες εκφράσεις (<i>είναι ανάγκη, είναι υποχρεωμένος κ.ά.</i>) + υποτακτική</li> </ul> | Φέτος ο Γιάννης <i>πρέπει να πάρει</i> το πτυχίο του. |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|

## Η σημασία των εγκλίσεων

- Η **οριστική** μπορεί να εκφράζει:
  - Κάτι το πραγματικό, π.χ. *Γεννήθηκε στην Αθήνα.*
  - Κάτι το βέβαιο, π.χ. *Έγραψα καλά.*
  - Δυνατότητα (δυνητική οριστική), π.χ. *Θα μπορούσε να μιλήσει ή Δεν περιγράφεται!* (= δεν μπορεί να περιγραφεί).
  - Πιθανότητα (πιθανολογική οριστική), π.χ. *Μάλλον δε θα κατάλαβε καλά τι του είπες.*
  - Ευχή (ανεκπλήρωτη ευχή – ευχετική οριστική), π.χ. *Ήθελα να 'μουν παιδί.*
  - Παράκληση ή ευχή (παρακλητική ή ευχετική οριστική), π.χ. *Να με προσλαμβάνετε, έστω και δοκιμαστικά ή Ας ερχόσουν για λίγο* (= να ερχόσουν ή μακάρι να ερχόσουν).
  - Προσταγή, π.χ. *Λες στα παιδιά να μη φωνάζουν;*
- Η **υποτακτική** μπορεί να εκφράζει:
  - Το ενδεχόμενο, π.χ. *Αν αρνηθεί, θα υποβάλουμε νέα πρόταση.*
  - Το επιθυμητό, π.χ. *Ας φτάσουν με το καλό.*
  - Προτροπή (προτρεπτική υποτακτική), π.χ. *Να το σκεφτείς καλά.*
  - Παραχώρηση (παραχωρητική υποτακτική), π.χ. *Ό,τι θέλει ας γίνει.*
  - Ευχή (ευχετική υποτακτική), π.χ. *Να περνάτε καλά.*
  - Δυνατότητα (δυνητική υποτακτική), π.χ. *Πού να το φανταστώ;* (= δεν μπορούσα να το φανταστώ).
  - Απορία (απορηματική υποτακτική), π.χ. *Δεν ξέρω τι να πω.*
  - Πιθανότητα (πιθανολογική υποτακτική), π.χ. *Μιλήσει, δε μιλήσει, το ίδιο μου κάνει.*
  - Προσταγή (προστακτική υποτακτική), π.χ. *Ο καθένας να περιμένει τη σειρά του.*
  - Απαγόρευση (απαγορευτική υποτακτική), π.χ. *Να μην μπει κανείς.*
- Η **προστακτική** μπορεί να εκφράζει:
  - Προσταγή, π.χ. *Φύγετε.*
  - Προτροπή, π.χ. *Πρόσεχε μη χτυπήσεις.*
  - Παράκληση, π.χ. *Εξυπηρετήστε με, γιατί βιάζομαι.*
  - Ευχή, π.χ. *Χαίρετε!*
  - Έντονη ενέργεια, π.χ. *Ρώτα εδώ, ρώτα εκεί, τελικά τη βρήκα την άκρη.*

## Μακροπερίοδος και μικροπερίοδος λόγος

**Μακροπερίοδος** ονομάζεται ο λόγος που έχει μεγάλες περιόδους, ενώ **μικροπερίοδος** αυτός που έχει μικρές περιόδους.

### ΥΦΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

| Μακροπερίοδος λόγος                                                                                                                                                                 | Μικροπερίοδος λόγος                                                             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|
| Είναι εκτενέστερος.                                                                                                                                                                 | Είναι συντομότερος.                                                             |
| Γίνεται ευρεία, σχετικά, χρήση δευτερευουσών προτάσεων.                                                                                                                             | Γίνεται περιορισμένη χρήση δευτερευουσών προτάσεων.                             |
| Έχει πιο σύνθετη δομή, με σύνθετες και επαυξημένες προτάσεις, που συχνά παρεμβάλλονται η μία στην άλλη, με υπερβατό σχήμα και με αλλαγή της κανονικής σειράς των όρων της πρότασης. | Έχει πιο απλή δομή, με απλούστερες και σύντομες προτάσεις, συχνά ελλειπτικές.   |
| Υπακούει σε εντολές μιας λογιότερης γραμματικής, της γραμματικής που διέπει γενικά τον επιστημονικό ή τον στοχαστικό λόγο.                                                          | Χρησιμοποιείται πιο πολύ στη γλώσσα της ποίησης ή της αφηγηματικής πεζογραφίας. |
| Έχει ύφος επίσημο, συχνά λόγιο, σύνθετο, σκόμα και περίτεχνο.                                                                                                                       | Έχει απλό ύφος, με οικειότητα και αμεσότητα.                                    |

### Παραδείγματα

#### • Μακροπερίοδος λόγος

Ό,τι αποτελεί την πρωτοτυπία, αλλά και την έλξη του βιβλίου είναι ότι στον ευρύτατο πίνακα που στήνει μπροστά μας εκείνο που κυριαρχεί δεν είναι η «επίσημη» όψη, καθετί που η ιστοριογραφία και η παράδοση μας έχουν επιβάλει σαν «σμυρναϊκή ζωή», αλλά οι «καθημερινοί» άνθρωποι με τις καθημερινές έγνοιες και μικροχαρές τους, ακόμη και με τα ανόητα καμώματά τους, όπως μας εξομολογείται ο ίδιος ο συγγραφέας.

(Βάσος Βαρίκας, Συγγραφείς και κείμενα)

#### • Μικροπερίοδος λόγος

Οι άλλοι φαντάροι κοιμόντουσαν. Τέλος τον πήρε κι αυτόν ο ύπνος. Είδε ένα όνειρο, έναν εφιάλη. Στην αρχή, το είδε όπως ήτανε: ποτάμι. Ήτανε μπροστά του αυτό το ποτάμι και τον περίμενε. Κι αυτός, γυμνός στην όχθη, δεν έπεφτε. Σα να τον βάσταγε ένα αόρατο χέρι.

(Αντώνης Σαμαράκης, Το ποτάμι)